

"לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז)

[פרשת קדושים, (שיחה 3) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

- אנו נמצאים בעת בימי ספירת העומר, המשמשים הכנה למתן תורה.
- אנו צריכים לעמול בתיקון-המדות בבחינת "דרך ארץ קדמה לתורה". עשרים וששה דורות קדמו למתן תורה, כאשר אבות-העולם הכינו את התשתית המוסרית ללימוד התורה.
- ובנוסף: הרי בימים אלו מתו תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות סב:) ודוקא הזמן הזה של ספירת העומר, הוא המיוחד לנו (שאנו צאצאיהם) לתקן חטא זה.

נייחד דברינו היום על 'קריאת עתונים'.

מכירים אנו את היצר-הרע של סקרנות ילדותית המעוררת באדם חשק לדעת "מה עוד קרה בעולם?" למרות שאין לאותו אדם שום תועלת או שימוש בידיעה ההיא. אדרבה, כולם מודים שכעבור יומיים, אין הידיעה ההיא מעניינת אותו כלל ועיקר, והיא שוא וטפל. אלא, בכל זאת, מה יעשה אדם עם שעות הפנאי שלו?

פשיטא שבן-תורה אמתי מכיר כמה שזמנו אינו מספיק לו. והרי עליו ללמוד היטב כל מה שנוגע לו הלכה-למעשה, וכן ספרי מוסר ויראת-שמים ומדרשי חז"ל, ומעל לכל לדעת הש"ס היטב. ובכן, מהיכן ירכוש לו האדם זמן מספיק ללמוד כל אלו? אבותינו לפני כמאה שנה היו טרודים על המחיה ועל הכלכלה, מן ההשכמה ועד ערוב יום, ולא היה להם פנאי לשוחח באריכות איש את רעהו. אבל בזמננו באה בעיה משונה ושמה: "שעות הפנאי". עידן המיכון גרם לכך שאנשים עובדים פחות ופחות שעות בכל יום ונמצאים מול בעיה המקשה עליהם מאד - כיצד "להעביר את הזמן". וממילא, מוכרחים לבלות את הזמן ("לבלות", תרתי משמע / בילוי ובלאי) בקריאה יומית של העתון, ובערב שבת זמן נוסף לעבור גם על ה"מוסף" העבה. וכמובן לשמוע דעתו האישית של כל פרשן ברדיו, עם כל הצעותיו והתיאוריות שלו. וכאשר נפגשים איש את רעהו, מעבירים שבט-ביקורת להשפיל או לגנות אותם בני אדם שהעיתונות והרדיו מפרסמים עליהם. אותה המצאה נפלאה, המכשיר הקרוי "טלפון", מאפשר לו לאדם לשבת רכון על הספה שבביתו, ולדבר באריכות וללא-שום-מאמץ-מיוחד "לישנא בישא" הקוטל מישוהו באספמיא (ערכין טו:), וכדברי משלי י, יט: "ברוב דברים - לא יחדל פשע, וחושך שפתיו - משכיל". והרי אמרו חז"ל (ירושלמי פאה א) כמו ששכר תלמוד תורה כנגד הכל, כך עונש לשון הרע שקול נגד הכל (!) ומבאר רבנו יונה כיון שעל כל דיבור ודיבור האדם נענש, וגם חוט של משי אם יכפילוהו ויעבוהו שוב ושוב, יהיה חזק יותר מברזל (ישערי תשובה"י, א, לח).

צריכים לשים לב לדברי הרמב"ם (הלי תשובה ג/ו) שבעלי לשון הרע אין להם חלק לעולם הבא. כלומר, מי שרק נכשל לפעמים בלשון הרע, איננו בכלל זה. אבל מי שרגיל ושגור בכך נקרא "בעלי לשון הרע", ועל זה אמרו "סיפר, אין לו תקנה" (ערכין טו:). ושמה זהו בגלל שנחשב כופר בעיקר (שם) כי אין המדבר מאמין שהרעות הנעשות בעולם נתהוו ע"י השגחה פרטית, והאדם המבצע אותם נענש על שבחר לעשות הרע. אבל המעשה הרע ותוצאותיו מנוהלים ע"י ההשגחה העליונה. וצריכים לעשות כאן "פלגינן דיבורא" בין הגברא והחפצא, כמו שדברנו. (בשיחה ראשונה של פרשת קדושים).
לכן המתלונן בלשון הרע נחשב ככופר בעיקר.

ככל שאנו מתקרבים לקץ-הימים, מתגבר סט"א. והנה המציאו מכשיר אדיר ושמו "עיתון". בקלות מפליאה יוכל כל עתונאי להשמיץ שמו של איזה מושמץ (זה נקרא "רצח אופי"), ואותו "חק לשון הרע" שחוקקו החילונים (שכמובן אינו תואם כלל פרטי דיני לשון הרע שבספר "חפץ חיים") – לא יועיל. כי למרות שלא הוכחה ההאשמה בבית המשפט, וגם המאשים לא הגיש אפילו "הוכחות לכאורה" לטענותיו, די בכך שהעתונאי יכתוב מלת-הקסם "הַחֲשׂוּד...!", ואז נקי הוא מתביעות משפטיות. ואנו מכירים היטב שרובו-ככולו של הציבור מקבל ומאמין כל כתבה-שטנית נגד מישהו כאילו כבר התברר הדבר והתאמת, ולא מפקפקים כלל במלת-הקסם "החשוד". כבר נודע ברבים שוב ושוב על הבעיות הקשות שנגרמו ע"י הנוהג המושחת זה של כתבות-העיתונות, או בקלקול שלום-בית של החשוד, או צער נפשי הרסני של בני משפחתו, לפעמים נזק של קיצוץ פרנסתו, ולפעמים אף שלחו יד בנפשו והתאבדו. אבל המנהג המרושע ממשיך בכל עוז, בשם "זכות הציבור לדעת", או "חופש הביטוי", מושגים שאינם מוזכרים בתורתנו.

אמנם, יש לנו מושג של "לשון הרע לתועלת", אבל יש לזה הגבלות הלכתיות.

- ראשית, זה נאמר אך ורק לספר לאותו בן אדם שזה נוגע לו ולא להפיץ המידע לעולם ומלואו. וזה אסור אם זה יגרום לחשוד-בדבר נזק מעל ומעבר למה שמגיע לו (הלי לה"ר כלל יי סעיף ב' ס"ק ז).
- ומוסיף שם: "וכל זה אם הרואה הוא טוב ממנו, אבל אם הוא חוטא כמותו וגם הוא חולה בעבירות האלו כמוהו, הרי זה אסור לפרסמו, כי איש כזה אין כוונתו לטובה, כי אם לשמוח לאיד ולבזותו בזה" (שם, סעיף ג). ומי לא יודע שבאורנתנו המורעלת בפוליטיקה מושחתת, אין כוונת העתונאים לחיוב, אלא לגנות ולהגדיל את מספר ציבור קוראי העתון ע"י "מטעמים" כאלו.

יאמר אדם בהתגוננות שהוא אינו החוטא, אלא סתם צופה-סביל לחטאם של העתונאים ושדרני הרדיו! להלכה, התנצלות זו לא תועיל. כי גדול חטאו של מקבל לשון הרע מן חטאו של המספר לשון הרע (כלל ו' סעיף א). ואם נפסק בשו"ע או"ח סימן ש"ז סעיף טז: "ומי שחבֵּרן ומי שהעתיקן ואין צריך לומר המדפיסן, מחטיאים את הרבים" בענין שלנו אנו נוסיף: "גם הקוראים", כי הציבור הזה הוא שגרים לעתונאים את המכשול שלהם. אם לא התעניינותם, לא היה מקום לזה.

ובענין ההסבר המוצע, "זכות הציבור לדעת", היה מקום לדון בזה אילו היתה באמת איזו-שהיא אפשרות לציבור לשנות ההחלטות של השררה (בין מיידיית ובין בבחירות הבאות). אבל כפי המציאות של המערכת הציבורית בזמננו, אין לדעתם של האזרחים שום השפעה על החלטותיהם של מקבלי-ההחלטות (כפי שאנו רואים גם בדברים כבדי-משקל כמו בטחון המדינה וכיו"ב), ותופעה רגילה היא שכמעט כל המפלגות אינן מקיימות מה שהם הציעו לבוחר במצע שלהם לפני הבחירות, בלי בושה ובלי שום הסבר. ובכן, הביטוי "זכות הציבור לדעת" נשאר בבחינת מלל בעלמא.

כל הנ"ל הוא חוץ מן הבעיה המעיקה שהעתונות הכללית ירדה לשפל נורא בעניני צניעות, ומפרסמים מאמרים המגרים יצה"ר (שו"ע סי' שז סעיף טז), נוסף לתמונות בפרסומות מן הסוג הגרוע ביותר, וחוק הצנזורה נשאר על הנייר בלבד, ללא כל אכיפה.

העתונות ירדה ברמתה, לדיוטה הירודה ביותר, למען בצע-כסף של החברות המפרסמות.

אין ספק כי העובר אפילו ברפרוף על עתון כללי, עובר איסור דאורייתא של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". על כן אין זה פלא שאין האדם מגיע לדרגה הראויה בלימוד תורה (כמפורש באבות דרבי נתן, תחילת פרק כ'). אמנם חטא זה נחשב קל ביותר, מתוך היתרו של רב הונא "הותרה לו" (יומא פו: עיי"ש). אבל האמת היא, כי בגלל זה כמעט וננעלו בפני האדם דרכי תשובה (רמב"ם, הלי תשובה ד, ד, ס"ק א). כולנו הרוצים בקרבת ה', צריכים לדאוג על כך.

אבל לאידך גיסא, אי אפשר להגיד שהאדם יתנזר מידיעת כל מה שמתחדש בא"י. והרי אהבת עם ישראל מעוררת בליבו של האדם דאגה גדולה ואמתית "מה יִלְד יוֹם". (משלי כז, א), אבל גם בן תורה הקורא אך ורק "עתון דתי" צריך לדעת להקפיד איזה טור בעיתון הוא קורא, ואיזה מדור. הרבה פעמים יש גם בעתון ההוא לשון הרע על אישים השייכים למפלגה אחרת (ואפילו כאשר המפלגה השניה גם היא דתית!), וכמעט לעולם לא נמצא בעתון מפלגתי מלה לשבח אודות מפלגה אחרת, פן עיי"ז יפסידו קולות של כמה בוחרים בבחירות הבאות. ואין בכל זה גישה תורנית כלל.

עלינו לחזור לקיום דברי הנביא: "כי כה אמר ה' צבאות כאשר זממתי להרע לכם... כן שבת זממתי בימים האלה להיטיב את ירושלים... אל תיראו. אלה הדברים אשר תעשו, **דברו אמת איש את רעהו... ואיש את רעת רעהו על תחשבו בלבבכם...** כי את כל אלה שנאתי, נאום ה'" (זכריה ח, יד-יז). כלומר, הקב"ה מתכנן לגאול אותנו, אחרי כל ההרפתקאות הרעות שפקדו אותנו. ומה הוא מבקש מאתנו? שנדון איש את רעהו לכף זכות, כאמור בפרשתנו "בצדק תשפוט עמיתך". (ויקרא יט, טו עיי"ש רש"י בשם סנהדרין דף לב)

ואולי, מול המכשלה הנוראה והעצומה הקיימת בעולם, דוקא עולם התורה יכול לתקן. בני-תורה יוכלו בהתנהגותם הנאותה לשמש בעלי-זכות, ולהגן בכך על כלל ישראל. כדברי "מסילת ישרים" (סוף פ"ג) – "שִׁינּוֹן שְׂאֵי אִפְשֵׁר לְאוֹמָה שֶׁתְּהִיָּה כּוֹלָה שׁוֹה בְּמַעֲלָה אַחַת... לַפְחוֹת יַחֲדֵי סִגּוּלָה יִמְצָאוּ אֲשֶׁר יִכְיֶנוּ אֶת עֲצָמָם הַכְּנֵה גְמוּרָה, וְעַל יְדֵי הַמוֹכְנִים יִזְכּוּ גַם הַבְּלִתֵי מוֹכְנִים... כְּעִנְיֵן שֶׁדְּרָשׁוּ (ויקרא רבה ל) – "יבואו אלה, ויכפרו על אלה".